

B R A N K O C E S T N I K

POGOVORI Z NJO

VOJNI ROMAN

1851

B R A N K O C E S T N I K

POGOVORI Z NJO

VOJNI ROMAN

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
— Prva slovenska založba —

Staremu očetu Jožefu Veroneku in ženam,
ki so mu pomagale od Normandije do Dravskega polja.

*Geschichte berichtet, wie es gewesen.
Erzählung spielt eine Möglichkeit durch.*
Zgodovina poroča, kako je bilo.
Pripoved preigrava eno možnost.

Alfred Andersch,
vojak Wehrmachta,
dezerter, pisatelj

I

FABIENNE

UMIK IZ NORMANDIJE

FRIARDEL V NORMANDIJI, 11. AVGUSTA 1944

Feldmaršali in divizijski generali, ki jim je protiofenziva s kodnim imenom Lüttich pravkar spodletela in so v svojih štabih dihalo smrdeč bojiščni zrak ter na vsakem koraku gledali smrt, so se ovedli, da bo Normandija za nemško armado do začetka meseca septembra izgubljena. Čeprav je firer še sanjal o velikem protinapadu na zahod, proti Bretaniji, je bilo frontnim poveljnikom jasno, da se bliža ura umika proti reki Seni. Zaledju so začeli dajati tihe ukaze, naj bo pripravljeno in naj se častniki različnih enot dogovorijo o redosledu umikajočih, da ne bo po cestah in potkah vzhodne Normandije še večjega kaosa, kot je že.

Eden tovrstnih sestankov je bil v Vimoutiersu. Tu so skupaj staknili glave oskrbovalni in sanitetni oficirji oklepni enot zvenceh imen, med njimi predstavniki treh SS divizij, ki so se silovito bojevale v sami konici operacij okrog mesteca Mortain. Navzočnost esesovcev je sama po sebi zagotavljala, da veliki umik iz Normandije ni več ena izmed možnosti, nekakšna drugotna inačica, ampak je najresnejši načrt.

Tristodvainpetdeseto pehotno divizijo oziroma njen zaledni del je zastopal poročnik Olaf von Hoff. K besedi se na sestanku, ki je potekal v neki samostanski kapeli s polomljenimi vitraji, ni priglasil. Čemu? Njegove divizije tam spredaj na frontni črti ni bilo več, v zaledju pa je ostalo

le nekaj razpršenih desetin. Od 6. junija do 11. avgusta je 352 ID vsa izkrevavela. Govorimo o več kot deset tisoč mladih moških z vseh koncev Tretjega rajha, katerih mrtva ali hudo ranjena telesa so obležala na tleh tega dela Francije.

*

Ko se je poročnik vrnil k svojim, je na vegasto mizico, ki je v mirnih časih služila za odlaganje mlečnih kant, najprej vrgel dve temnomodri škatlici britanskih cigaret znamke Tenner.

»Bojni pleeen,« je grenko zapel.

Pripadniki nemške vojske so pograbili sovražnikov tobak, si ga razdelili in nemudoma prižgali. Temni prostor se je zadimil ali bolje rečeno odišavil, saj je dim prekril kisle vonjave znoja in neopranih gat. Kadili so vsak zase, govorili niso. Zadnje dni je bilo vedno tako: kadilo se je v temi, govorilo se je potihoma, precej se je molčalo. Četudi niso tičali na fronti, ampak trideset kilometrov vstran, so bile njihove oči odprte, njihova ušesa našpičena, zobje stisnjeni, mišice napete, puške tesno ob telesih, čelade dobro pripete. Ko nad tvojim skrivališčem hrumijo z mitraljezi in bombami nadevani hurikani, mustangi ter drugi nizkoleteči sejanci smrti in ko lahko kjer koli v zaledju izskočijo ameriški padalci, moraš bit tak – podoben psu čuvaju.

Olaf von Hoff je menil, da vojaki postanejo vitezi šele, ko jih namesto s propagando opremiš s podatki. Prepričan je bil, da je zgodnja in dobra obveščenost mati pravilnih odločitev, tako na komandnem mestu kot v rovu ali v zalednem skrivališču. Zato je tudi tokrat govoril odkrito. Trideseterica vojakov, večinoma mladičev, ki je bila v začetku julija poslana s severa Nemčije, da zapolni strelske čete 2. bataljona 916. regimenta 352. divizije, ga je v zameno zbrano in vdano

poslušala. Še včeraj se je govorilo, da bodo premeščeni v mesto Vimoutiers, bližje fronti, zato jim je poročnik Olaf najprej spregovoril o tem kraju.

»Vimoutiers je ena sama žalostna ruševina,« je začel.

Ogorčeno je povedal, da so pridni ljudje to mesto skozi stoletja krasili s palačami, kavarnami in cerkvami. Nemška oborožena sila ga je štiri leta takega ohranila. Pred mesecem dni pa se je izpod neba pojavil ameriški imperialist in odprl vrata eksploziv in železu. Bombniki B-26, šestnajst naj bi jih bilo, so urbano lepotico spremenili v deželo pogubljenja. Za seboj so pustili več kot dvesto mrtvih in štiristo ranjenih. Da smo si na jasnem: več kot dvesto mrtvih civilistov, ne vojakov; več kot dvesto mrtvih Francozov, ne Nemcev. Za nameček so ameriške bombe v Vimoutiersu ubile pet nun, božjih služabnic, ki so izgorevale v ljubezni do bližnjega, ko so garale v domači bolnišnici. A zdaj je, kar je. Neki visoko pozicionirani častnik iz 116. tankovske divizije je zatrdil, da se Vimoutiersa, ko pride do tega, ne bo branilo. Zato naj tudi četa poročnika Olafa von Hoffa ne računa na premestitev v tisti kup ruševin. Mož iz 116. naj bi dodal, da si prav želi, da bi Američan brezskrbno vstopil v to normandijsko mesto, hvaleč se, kako človeški da je, osvoboditelj kakopak, on edini. Domačini, ki so preživeli njegove bombe, mu bodo pokazali dvesto grobov in mu izkopali oči.

Vimoutiers je eno. Drugo, pomembnejše, sta obe sovražni fronti. Da, ne več ena, v Normandiji bosta poleg dve. Nakazujejo se velike klešče, v katere lahko ostane ujet zajeten del nemške vojske. Kot je videti, bodo s severa pritisknili Britanci, Kanadčani in Poljaki, z zahoda in juga pa Američani in Francozi.

Poročnik je navrgel o Poljaki. Ti so posebej zanimivi, je poudaril. Stlačeni so v angleško bojno opremo, a od

Angležev trikrat bolj zagreti. So katoliki, a si pravijo črni hudiči. So črni hudiči, a to jim ne brani, da ne bi na pročelja svojih jeklenih bojnih vozov pripenjali razpel z Jezusom, ki tako postane njihov čelni napadalec.

»Poljakov se je torej treba bati kot hudiča, hudiča pa kot Jezusa ali kako?« se je zarežal naddesetnik Baumgartner, prikupen mož, Avstrijec po rodu, katoličan.

»Ne vzporejaj Jezusa in hudiča!« ga je potolkel vojak Steinhübl, prav tako katoličan, pobožen in bledikav mladenič, edini, ki ni kadil.

Če sovražnikom uspe stisniti klešče, se tudi Normandije ne bo več branilo, ne le Vimoutiersa, je svojo malo ekspertizo nadaljeval poročnik Olaf von Hoff. Nismo izdajalci, če priznamo, da bo fronta klonila v tednu ali dveh, je grobo navrgel. Bežalo se bo do reke Sene, to je že pricurlo iz štabov. Vendar se zdi, da bo treba še bolj nazaj: do reke Some verjetno, morda tudi to ne bo dovolj. Zato vojaki tudi niso izdajalci, če si predstavljajo, da bodo še pred prvimi snežinkami vkopani na Siegfriedovi liniji nekje onstran Ardenov, kjer za hrbti ne bodo imeli nobene druge ali tretje dežele, temveč dobro staro Nemčijo.

»Kako je z našo divizijo?« je vprašal nekdo od zadimljenih kameradov.

Poročnik je globoko potegnil, gosto puhnil in ugasnil ogorek na mizici. »Kar zadeva 352., je ni več. Razbita je, pobita, ujeta. Nekaj njenih vodov se sicer še potika po bojišču, veliko njenih ranjencev so že izvlekli iz rovov in prepeljali v Nemčijo, nekaj jih še bodo. Pred nekaj dnevi je v boju padel tudi naš poveljnik Dietrich Kraiss, naš spoštovani general.«

Nastala je tišina. Ko v boju padajo generali, ki naj bi poveljevali iz varnega ozadja, je s takim regimentom ali divizijo res konec.

»Slava njegovemu spominu!« je glasno zazvenel oficirjev glas.

»Slava njegovemu spominu!« so enoglasno zamrmrali vojaki.

Predpostavljeni si je prižgal naslednjo britansko cigareto ter umetelno puhnil obroček dima pod nizek lesen strop. »Kameradi, tako in nič drugače stojijo stvari na šahovnici naše divizije. Kmetov ni več, trdnjav in skakačev tudi ne, naš kralj je padel. Normandija je izgubljena, verjetno tudi Francija. Naša četica ne bo več dolgo tukaj. Umaknili se bomo med prvimi, lahko že jutri. Dogovoril sem se za varovanje ranjencev. Če se sanitetni koloni jutri ali pojutrišnjem uspe prebiti do Vimoutiersa, jo prevzamemo mi,« je povzel.

Soldati so v hipu pozabili na okus britanskega tobaka, dvigovali so obrvi in strigli z ušesi. Ko je njihov lajtnant rekel *tukaj*, je to pomenilo skriti na kmetiji, zbasani v prazen hlev z nizkim stropom, petnajst kilometrov južno od mesta Lisieux. Sem so dospeli pred desetimi dnevi. Rečeno je bilo, naj se s tovarnjaki vred kam skrijejo, ker jih na bojišče k matični diviziji, ki jo je tiste dni zajel ubijalski vihar, ne bodo pošiljali. Češ, ni imelo smisla, verjetno bi bili pokončani že na poti tja. Brez dela v zaledju vseeno niso ostali. Začasno bodo priključeni esesovcem pri patruljiranju, pri straži mostov in skladišč.

Umaknili se bomo med prvimi, je pomenilo, da je njihov častnik na sestanku v Vimoutiersu vendarle iztržil nekaj dobrega. Ne, ne bodo bežali pod točo krogel skozi trnje, ampak se bodo s fronte odpravili premišljeno in urejeno, po cesti ter z nadvse plemenito nalogo – reševali bodo ranjence.

Njihova srca je kakopak najbolj oživil *lahko že jutri*. Da je umik zanesljiv, ni bilo dvoma. Iz Normandije in proti Nemčiji se bo šlo, jutri se bo šlo – ne bodo še umrli.

Ko je poročnik pokadil do konca, je stopil na vrata konjskega in kravjega hleva, v katerem so se skrivali kot miške pred kanjami. Njegove modre oči so pregledale oblake. Nobene aviacije ni bilo, tudi topovsko bobnenje z jugozahoda se je zdelo manj silovito kot pred uro. Snel si je oficirsko kapo in si pogladil svetle skodrane lase. Za glavo uglajenega oficirja jih je bilo preveč, za cel šop jih je mezelo med temenoma. A kdo neki se bo v uri, ko se nebesni svod ruši na zemljo, obregnil ob neostriženost oficirja? Koga tu v Normandiji še zanima neobrit soldatov obraz ali gumb, ki je kdove kdaj odletel od vojaške suknje? Kdo bo malenkosten v dnevih, ko je krilati beli konj, simbol 352. divizije, sklaten z neba in crkuje v krvavem blatu?

»Špilek, ti boš šel!« je naposled odločil grivasti oficir.

Pri jaslih se je dvignila kratko ostrižena glava s temnimi polkrožnimi obrvmi in rjavimi očmi. Kocinasta podolgovata lica nearijske polti so se v hipu nekoliko udrila: »Jaz? Kam naj grem, *Herr Leutnant*?«

»V kamnolom La Vespière pri Orbecu. Po naše štiri, ki smo jih posodili, da tam stražijo.«

»Sam, *Herr Leutnant*?«

»Sam.«

Navadni vojak Jakob Špilek je urno zavrtel oči, si pogrizel ustnico in ocenil razmere. Zamikalo ga je hoditi po soncu, na odprtem, se nadihati in razgibati. Zaprozil je: »Smem brez puške in v civilni obleki, *Herr Leutnant*? V kmečki koči sta srajca in hlače. Hitreje bo in varneje.«

»Smeš,« je odločil von Hoff in se namuznil: »Če te po poti ogovorijo sumljivi Francozi, govori po svoje, po vin-dišarsko. Bodo mislili, da si Poljak, osvoboditelj, he, he ... Sira kamemberja ti bodo nabasali v žepe.«

»Ali pa mi bodo izkopali oči, *Herr Leutnant*.«

»Ali pa ti bodo izkopali oči, soldat.«

»Komu naj se javim?«

»Gruberju, pijanemu esesovcu. Predaj mu mojo vizitko in reci, da se rezerva Devetsto šestnajstega regimenta premika skupaj z ranjenci in da moji soldati drugi SS diviziji niso več na voljo. Povelje prihaja od zgoraj, povej, iz feldmaršalovega štaba. Vrnite se skupaj: ti in naši štirje stražarji. Razumel?«

»*Jawohl!*«

Jakob je vzel vizitko, puško in ostalo bojno opremo predal prvemu kameradu ter nemudoma zapustil prostor. *Umaknili se bomo med prvimi in lahko že jutri* sta ga izstrelila čez dvorišče. V zapuščeno kmečko izbo, v kateri je kraljevala velika omara, je vstopil skoraj vesel. Preoblekel se je hitro, noge je potisnil nazaj v vojaške čevlje, za pas pod srajco je vtaknil pravokotno vrečko iz rjavega platna, iz nepremočljivega materiala, ki je ščitil osebne dokumente, nekaj rajhmark, rožni venček ter podobico Male Terezije.

Vsak kovaški pomočnik je pogumen. Če je doma z Dravskega polja, toliko bolj. Jakob Špilek, letnik 1919, kovaški pomočnik z Dravskega polja, je od malih nog odraščal v korenjaka. Starši so mu zaupali pašo treh krav, ko je bil še ves droban in smrkav in so krave bolj pasle njega kot on njih. Pri osmih letih se ni ustrašil biti z ramo ob rami z večjimi fanti, ko so se ti ob robu gozda, kjer je bilo veliko polsladkih robid, zgrabili z vsiljivimi vrstniki iz sosednjih Starošinc. Uspešno so jih pregnali, kljub temu da so oni drugi metali kamenje, ti pa zgolj kose prhkih vej. Ob tem je bil edini fantič iz Brunšvika, ki je hodil ministrirat k sveti Uršuli v Prepolje, pač na tiste redke dni, ko se je tam brala sveta maša, kdaj tudi pozimi, še v trdi temi. Nič takega, če ne bi moral polovico poti skozi strnjen gozd, pa mimo

mlakužaste gramoznice, v kateri so pred nekaj leti zabodli nekega moškega, Pohorca menda, zaradi kart baje.

Enkrat je gospodu Frančku, šentjanškemu kaplanu, priznal, da ga je bilo tisto jutro med potjo posebej strah, ker je v gozdu nenavadno šopotalo, iz gramoznice pa kot da bi ga nekaj gledalo. Kaplan ga je prijel za obe rameni, zazrl se mu je v oči in ga poučil, da je edino, česar se mora bati, greh.

»Čuj, Špilekov pubec! Črne goše in črnega zlodeja, ki šopoče po njej, pa črne smrti, ki čaka pri šoderjami, te ne sme biti tako fejest strah, kot te mora biti strah greha. Si boš zapomnil to?« mu je zabičal.

»Bom si zapomnil to,« je prikimalo brunšviško dete.

Orbec in dvorec Friardel, kamnolom La Vespère in esesovska straža – to bo današnji cilj.

Travniki in polja, nekaj drevja, veliko živih mej, cerkvena svetega Martina z majhnim pokopališčem, nekaj pravljicnih, ljubko črtastih hišic z belimi stenami in vidnimi rjavimi tramovi – to bo pot.

Ameriški tifliger tik nad glavo, likvidatorski makij za hrbtom, drzni Poljak, črni hudič, v grmovju, protipehotna mina pod stopalom, esesovski ostrostrelec, ki preži v zvoniku pri svetem Martinu in ne more vedeti, ali je samotni pešec na njegovi strani – to bo strah.

Da zavije proti vzhodu, da se umakne na kakšno nevpadljivo kmetijo, prosi zatočišča, se zakoplje pod jasli, počaka na makija, Američana, Poljaka, nekoga od onih pač, ki bodo čez nekaj dni tako ali tako prihrumeli semkaj, ter se mu preda z belo krpo med prsti, z dvignjenimi rokami in vpitjem po ameriško *aj em Jugoslav* oziroma po francosko *že svi Jugoslaf* ... Da, predati se – to bo skušnjava.

A le da greha ni.

Šentjanški kaplan Franček, ki je medtem postal župnik, bo srečen, ko mu bo angel sporočevalec javil, kaj je nastalo iz Špilekovega pubeca. Bo pa moral angel poleteti tja daleč na Hrvaško, v razvlečeno slavonsko ravnico, kamor so nacisti dobrega duhovnika izgnali že aprila leta 1941.

V ozkih sivih hlačah in ohlapni srajci, ki je bila nekoč bela, se ni počutil nerodno. Kar zadeva narodnost, je postal vse: še vedno Slovenec v nemški vojski, tisti hip nemški vojak v francoskem blagu, najbolj pa Francoz, ki to ni bil. Hodil je hitro. Travnike in njive je prečkal po sredini. Tako bi komu, ki bi ga opazoval, po orlovsko od zgoraj ali po volčje s strani, sporočil, da nima slabih namenov, kajti, glej, on hodi, kakor hodi svoboden kmet po svobodni posesti.

Prvi del petkilometrsk poti se je ponujal kot raven in dokaj pregleden. Za vmesni orientir si je vzel sivočrni zvonik cerkvice svetega Martina v Friardelu. Pred prikupnim vaškim svetiščem, ki je silhuetno spominjalo na cerkvico svetega Antona v dravskopoljskih Mihovcah, je zavil proti vzhodu. Pri neki razbiti in požgani kmetiji se je izognil bombnim lijakom ter razpadajočim in smrdečim truplom krav, ki so ležale po tratah. Nato je zdrknil v gost gozd, se spustil po temotni brežini. Na svoji levi je skozi steblovje opazil obrise nekega dvorca, znak, da hodi prav. Že se je znašel v nizki zeleni dolini. Tu je zagledal ogromno krav in ovac – živih, hvala Bogu! Kmetje so jih pred tedni privedli z zahodnega dela Normandije, kjer so potekali najhujši boji in kjer je preživelo malokaj, kar je imelo telo večje od mišjega. Po pašni dolini, ki je vojna začuda še ni razrvala, je krenil severno, naravnost proti Orbecu.

V kamnolomu, ki je vzhodno od Orbeca po krtovsko ril pod nizek gozdnat hrib, je bilo več kot tisoč beguncev. Vsi so zapustili domove v dneh po nesrečnem 6. juniju, v glavnem

so prihajali iz priobalne in zahodne Normandije. Večina jih je ponoči in podnevi ždela pod zemljo, v rudniških rovih, pomirjena, kajti ni je bilo bombe, ki bi jim tam notri škodovala. Kakšnih sto jih je stalo ali posedalo na širokem dvorišču. Ves čas so oprezali proti nebu. Zavezniško letalstvo je z zemljo zravnalo kar nekaj krajev, iz katerih so pribežali, Orbec in Friardel, kamor so se zatekli, bi lahko kmalu prišla na vrsto.

Nemški okupator teh ljudi ni zares stražil, temveč jih je le nadziral z razdalje, nevsiljivo, z le nekaj možmi. Stražarji so bili opozorjeni, da bi med begunci lahko deloval Odpor, zato naj pazijo na sumljive obiskovalce, ki bi v tako množico ljudi lahko vnesli orožje in eksploziv, kar bi v zaledju fronte ustvarilo žarišče oborožene dejavnosti. Francoskemu Rdečemu križu so dopuščali, da je beguncem prinašal hrano in zdravila. Za slednja se je izvedelo, da jih nekatere žene nabavljajo pri apotekarjih v Parizu. Da se peljejo tja s kolesi, se je govorilo. Dva dni potiskajo pedala tja, dva dni nazaj. Vojna rojeva tudi takšne junakinje.

Komandir straže Gruber z esesovskim činom oberšarfirerja je kazal posušen obraz in steklene oči. Zvil je von Hoffovo vizitko in se sitnobno zapičil v prišleka: »Kaj za ene francoske cunje si navlekel nase, soldat! Prekratke hlače imaš! Takoj se vidi, da si obut v vojaške škornje.«

»*Herr Oberscharführer*, ukazano mi je bilo, da ...« je mencial mobiliziranec z Dravskega polja. Ni bil plašen, a se je podčastnika iz 2. SS oklepne divizije vseeno bal. Esesovec je pil žganje, bil je nepredvidljiv, dušna razbitina, o njem se je govorilo marsikaj. Gruberjeve roke naj bi bile krvave – jasno je bilo, kaj to pomeni; Gruber je bil zraven v Oradourju ob reki Glane – slišali so, kaj se je tam zgodilo.

»Neumnost ti je bila ukazana!« Oberšarfirer je z desno dlanjo udaril po svojih prsih, nato je položil kazalec na

srebrnkast znak mrtvaške glave na kapi. »Ne v kmečkih cunjah, v uniformi se hodi po tej deželi. Francija je v naših rokah!«

»Še jo držimo, *Herr Oberscharführer*, brez dvoma, Francija je v rokah rajha.«

»No, kaj sporoča poročnik?«

»Poročnik me je poslal po naše štiri, premaknili nas bodo.«

»Nič ne vem, da bi vas premikali. Kam greste? Naprej? Nazaj?«

»Nazaj, *Herr Oberscharführer*. Vse bo šlo nazaj. Mi bomo spremljali konvoj ranjencev, med njimi bo nekaj naših iz Tristodvainpetdesete.« Slednje, o 352. pehotni diviziji, je bleknil na pamet, a ne povsem brez razloga. 352 ID je vsa padla, vzbujala je spoštovanje, njena omemba bi mogla esesovca zмести, da bi manj bentil.

In ga je.

»Iz Tristodvainpetdesete? Je še kaj živih?« se je začudil Gruber. »Vedi, soldat, če koga, potem spoštujem može iz Tristodvainpetdesete. Naši glavaši so jih imeli za elito, a hrane jim niso pošiljali. Če se ne bi sami znašli, bi možje sodni dan pričakali lačni. Si lahko misliš? A tistega dne na obali ni nihče pobil toliko Amisov kot oni. Zapomni si, soldat, ko jim boš stregel!«

»*Jawohl*.«

»Nihče toliko, kot oni! Z mitraljezi in minometi. Več ur skupaj so cefrali ameriško meso. Razumel?«

»*Jawohl*, *Herr Oberscharführer*. Šesti junij bo šel v zgodovino. Možje iz Tristodvainpetdesete so več ur skupaj cefrali ameriško meso.«

»Tako je. Ostani tu, pošljem nekoga po one štiri. Pri skladišču municije so.«

»*Jawohl*, *Herr Oberscharführer*«

Z zahoda je znova močno bobnelo. Na drugi strani smrtonosne ognjene ograje so napredovali Poljaki. Čudna reč. Jakoba so ves čas pripravljali, kako bo streljal na Britance in Američane, na bele imperialiste in njihove črne hlapce, kot se je reklo, na židovske in anglo-protestantske vsiljivce, zdaj pa tile Poljaki, Slovani, resni katoliki, ki si za nameček pravijo črni hudiči ... Še dobro, da jim je 9. SS oklepna divizija Hohenstaufen usekala v bok in ni nevarnosti, da bi se do jutri že razlili do Orbeca.

Preračunal je, da ima dvajset minut časa. Dovolj, da si poteši radovednost. Vtaknil je roke v žep, izstopil je iz gozdčiča, prečkal cesto in se približal kamnolomu. Hotel je videti, kakšen je vstop v podzemlje in kako so videti ljudje, ki so begunci v lastni deželi. Morda bi videl katero od žena, ki iz Pariza s kolesom vozi zdravila, morda bi jo pohvalil za hrabrost. Kajti zdravila so zdravila, zdravila so nasprotje bajonetov in krogel.

Prizor, ki si ga bo zapomnil. Na začetku kamnolomnega dvorišča je stalo nekaj deklic, vse v krilcih in belih nogavicah. Desno od njih družina, katere mali član, fant v beli srajci in prevelikih hlačah, je preverjal prišleka: nearijska polt – v redu; normandijska kmečka oblačila – čudno; vojaški škornji – sumljivo. Levo od deklic dve starejši gospe, obe v zimskih plaščih. Razumljivo, pod zemljo je hladno. Tak plašč je obenem postelja in odeja. Pri kvadratnem vhodu v podzemlje, širokem in gor razpotegnjenem, da more skozenj tovornjak, mlade mamice z dojenčki; kar dva otroška vozička sta se svetila pred temnim žrelom. Neka mala deklica je osvajala vrh nasutega peska, psiček je zalajal. Čisto levo pod steno je v krogu sedelo nekaj starejših ženic, zdelo se je, da molijo rožni venec. Naprej proti strmini, nad katero je kraljeval gozdčiček, sedem mladih mož, takšnih, ki jim je na čelu pisalo, da podpirajo Odpor, četudi

vanj niso vključeni – ne še. Ni mu bilo treba biti prerok, vedel je: čez nekaj dni, ko bosta Friardel in Orbec pod zavezniško oblastjo, bodo ti moške skočili v uniforme in njemu, ki odhaja iz Francije, streljali v hrbet. Njihove žene, tudi te, ki ujčkajo dojenčke, bodo angloameričanom na bojne položaje nosile hladne napitke in okusne prigrizke, ki jih njemu niso nikoli.

Jakob se je obrnil in pospešil korak, prečkal cesto ter smuknil med drevje.

»Te ima, da bi dezertiral, a? Bi se skril med Francozeke, a?« je vanj zalajal Gruber. Zdel se je bolj pijan kot prej.

Ogovorjeni je odgovoril karseda strumno in jasno: »Nikakor, *Herr Oberscharführer*. Le radoveden sem bil. Nikoli nisem videl tisoč ljudi v podzemnih rovih.«

Esesovec se je zlovešče zarežal: »No, jaz jih gledam vsak dan. Enkrat bom v ta preklemani rov sunil naluknjan sod bencina pa gorečo baklo kot prilogo. Naj se Francozezi pogrejejo.«

Jakoba je zmrazilo. Gruber s krasne Tirolske, od tam, kjer z oken padajo slapovi cvetja, je bil sposoben česa takega. Gruber je bil pred dvema mesecema zraven v Oradourju ob reki Glane, ko so moške iz sestava 2. *SS Panzer Division*, divizije, ki se je kitila z imenom *Das Reich* in simbolom volčjega kavlja, kot povračilni ukrep za napad makijev pobili več kot šeststo domačinov. Moške so postrelili, ženske in otroke pa zaprli v cerkev ter žive zažgali.

Naluknjan sod bencina v friardelski rov in goreča bakla za zraven? Drži, Gruber s krasne Tirolske, od tam, kjer z oken padajo slapovi cvetja, bi to zmogetl.

Popoldne se je rodilo zelo nemirno. Zahodno obzorje je rohnelo, eksplozija na eksplozijo. Tudi nebo na severu je bobnelo. Menda so Kanadčani pritisnili z vso silo.